

ההגדרה המשפחתית

של משפחת

שחוגגים מרחוק עם

הגדה משפחתית

הדביקו תמונה של המשפחה שלכם

הגדה משפחתית

מארחים לעורכים

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

ליל הסדר, הטקס היהודי הכי משפחתי בשנה, שבו אנו רגילים להתכנס עם סבא וסבתא, ההורים, האחים, הדודים ובני הדודים, ו"כל דכפין" – כל מי שאין לו עם מי לסבת לשולחן החג, ולקרוא יחד בהגדה, משנה השנה את פניו.

בפני רבים מכם יעמוד הפעם האתגר לערוך לראשונה ליל סדר בעצמכם עם המשפחה המצומצמת.

במיוחד בשבילכם הוציאה רשת מיתרים קיט מיוחד שיאפשר לכם להתכונן לליל הסדר, יחד עם הילדים, תוך היכרות עם ההגדה של פסח, על סימניה ותכניה, באמצעות שיח, לימוד, משחק, יצירה, וחוויה.

הקיט מכיל רעיונות וטיפים לעורכי סדרים, ראנר מיוחד לשולחן להכנה יצירתית משפחתית שלכם, והגדה שתהפוך להיות אישית-משפחתית שלכם.

הגדה בה כל אחד מבני המשפחה יכול להשמיע את קולו, את השאלות שמעניינות אותו, את המחשבות והרעיונות שלו, את המיתר הייחודי לו, שיעשיר את המיתרים האחרים שסביב השולחן, ויחד תישמע הרמוניה שלמה של המיתרים כולם.

משימות רבות בפרויקט נועדו לחקור את המנהגים המשפחתיים, לאפשר לילדים הצעירים להיות בקשר רציף, גם אם לא פנים אל פנים, עם הדור המבוגר במשפחה, לתת לדור המבוגר לחוש את אותה תחושת חשיבות שיש לו - גם בשנה שבה הוא אינו מוביל את ליל הסדר, ולייצר את תחושת היחד גם בשנה שבה כל אחד חוגג בביתו.

למרות השינוי הגדול של השנה, יש דברים שמשך אלפי שנים לא משתנים. ההגדה של פסח, והרעיונות הגלומים בה, מניעים את מסע החירות הארוך של העם היהודי כולו. בכל העולם יהודים ממגוון תפוצות, עדות ומנהגים חוגגים את ליל הסדר, קוראים את אותה הגדה במבטאים שונים ומייחלים בקול גדול לשחרור עבדים באשר הם מעול השעבוד, ולשיבת העם היהודי לארצנו.

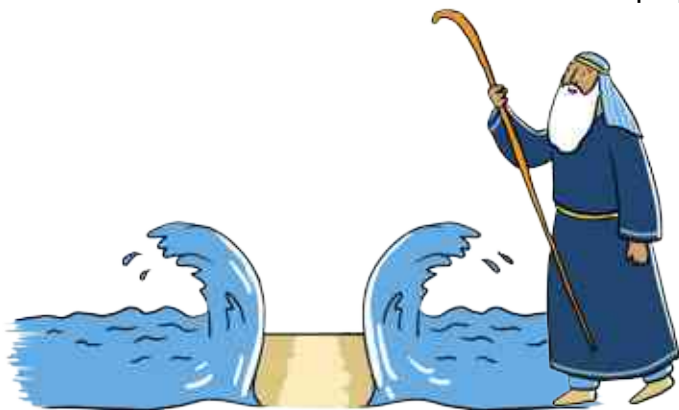
לצד ההלל, ההודיה, השמחה והשירה, נפתחת ההגדה בקריאת "הא לחמא עניא". פתיחת ההגדה מזכירה לנו את חובתנו כלפי כל אותם שאין ידם משגת לשמוח איתנו. התקופה שאותה אנו חווים השנה מאיימת להוסיף קשיים כלכליים וחברתיים על רבים, ועלינו לזכור השנה עוד יותר מתמיד לקדם את הסולידריות החברתית ואת הערבות ההדדית, כך שנצא מהמשבר הנוכחי מחוזקים, כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע.

אנו רוצים להודות לצוות מיתרים שעמלו על "ההגדה המשפחתית" ובמיוחד לאליסף תל-אור ראש תחום פיתוח התוכן וההדרכה, ולחברות צוות הכתיבה: נעמה רוטמן ושלומית הרשקוביץ-שרשבסקי; לצוות קהילות ובמיוחד לציפ וינסטון; ולחברי המטה שעמלו רבות בכדי להוציא את הדברים מהכוח אל הפועל: דן בורג, מירי זיק, שרה לבל ויעל קסטן.

בברכת חג פסח של בריאות ושמחה,

הרב מיכאל מלכיאור, נשיא מיתרים

ד"ר רנית בודאי-היימן, מנכ"לית מיתרים

איך חוגגים את החג לבד אבל מרגישים ביחד?

איך מחברים בין הדורות – גם מרחוק?

איך מטפחים את תחושת השייכות למשפחה ולקהילה?

חג הפסח הוא חג בין-דורי בו אנו מנחילים מדור לדור את סיפור יציאת מצרים. יש שבעבורם סיפור זה הוא סיפורם של כל אלו אשר נאבקו על חירותם, מאז ימי קדם ועד ימינו; יש כאלו שבעבורם סיפור זה הוא סיפור התגבשותו של עם ישראל לעם משוחרר ועצמאי; יש שבעבורם סיפור זה הוא השראה ליציאתו של האדם עצמו לחירות והתחדשות, בתחומים שונים מתחומי החיים; ויש כאלו שבעבורם סיפור זה הוא אינו אלא השראה לסיפור החירות העכשווי של עם ישראל – סיפורה של הציונות והקמת מדינת ישראל.

כמידי שנה בשנה, את אותם ערכים ומסורות היינו מטבלים בסיפורים ומנהגים משפחתיים, שהתאפשרו בזכות המפגש הבין-דורי בין סבים ונכדות, סבתות ונכדים, דודים ואחיינים, מבוגרים וצעירים.

השנה, בשל נגיף הקורונה, אנו מוצאים את עצמנו חוגגים את ליל הסדר באופן שונה בתכלית: כל איש וכל אישה מכונסים בביתם וחוגגים את ליל הסדר בחיק המשפחה המצומצמת. ממילא, לא רק החגיגות והשמחה שבמפגש המשפחתי נפגמת, אלא גם היכולת להעביר את ליל הסדר במלוא משמעותו: מן הדור הצעיר נעדרת החוויה שבמפגש עם המסורות, המנהגים, הסיפורים, ואפילו הבדיחות הקבועות, שרק הדור המבוגר יודע להעביר. הדור המבוגר, מוצא עצמו, כשהוא משתוקק להנחיל את הדברים לדור הצעיר, אך הדבר נמנע ממנו, ודור הביניים מוצא עצמו מבלבל, שעה שעליו להתבגר בן לילה ולהיות "כבן שבעים שנה", ולתפוס את מקומם של הדורות המבוגרים יותר.

אנו "**ברשת מיתרים**" ביקשנו לעשות כמיטיב יכולתנו בכדי להעתיק את אותו מפגש בין-דורי מהמפגש שמתקיים בליל הסדר, אל העשייה וההכנות לקראתו: על משמעותו וחשיבותו בעצם המפגש ועל משמעותו הייחודית לתוכנו של ליל הסדר.

ב"**הגדה המשפחתית**" שלפניכם מובאות הצעות רבות ללימוד משפחתי, שמאפשרות את ההכנות של בני המשפחה כולם, אלו עם אלו, לקראת ליל הסדר. בכל אחד מדפי הלימוד תוכלו למצוא שאלות שמכוונות להיכרות מיוחדת עם המנהגים המשפחתיים שלכם, אותם כמובן תוכלו לשמוע מבנות ובני הדור המבוגר.

ההגדה בנויה כך שהיא עוקבת אחר סימני ליל הסדר, תוך שהיא כמובן מתעכבת על כמה וכמה חלקים מרכזיים ב"מגיד" ומאפשרת לכם להכיר את ליל הסדר לפרטיו, כמו גם את סיפור יציאת מצרים, ואת המשמעויות הרבות שנתנו לסיפור זה במרוצת הדורות.

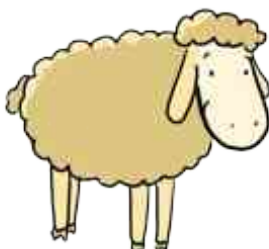
תוכלו לבחור כמה מסימני הסדר, או קטעים שונים מן "המגיד" שאותם תרצו לחקור ולחוות יחד כמשפחה, או לעקוב אחר כל הסימנים – וליצור את ההגדה המשפחתית שלכם.

בסוף "הגדה המשפחתית" מובאת האסופה "**יחד גם בפסח**", בה שלל רעיונות והצעות לעריכת ליל סדר וחגיגת חג הפסח, שתאפשר את החגיגה, החוויה ותחושת הקהילתיות והמשפחתיות – גם בימים טרופים אלו.

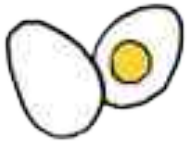
לצד ההגדה וכסיכום של תכנים מרכזיים מתוכה יצרנו גם את "**אנחנו על המפה**" – ראנר משפחתי-שיתופי לליל הסדר, בו תוכלו להביא את המשפחה לשולחן החג: להדביק תמונות ולצייר ציורים, לצד סיפורים, מסורות ומנהגים משפחתיים שיופיעו גם הם עליו.

מקווים שנעבור את הימים האלו בבריאות, בשלום וחגיגות – על אף הכל.

שלכם, צוות מיתרים

תוכן עניינים:

עמ' 5

עמ' 6

עמ' 9

עמ' 11

עמ' 13

עמ' 15

עמ' 17

עמ' 19

עמ' 21

עמ' 23

עמ' 25

עמ' 28

עמ' 30

עמ' 32

עמ' 34

עמ' 36

עמ' 39

עמ' 42

עמ' 45

עמ' 47

סימני הסדר

קדש

ורחץ

כרפס

יחץ

מגיד - הא לחמא עניא

מה נשתנה

עבדים היינו

ארבעת הבנים

עובדי עבודה זרה

והיא שעמדה

ארמי אובד אבי

אלו עשר מכות

כמה מעלות טובות למקום עלינו (דיינו)

רחצה מוציא מצה

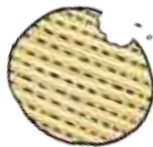
מרור כורד

שולחן עורד

צפון ברך הלל

נרצה

נספח: יחד גם בפסח

שאלו את בני המשפחה המבוגרים יותר, האם בביתכם יש
 מנגינה מיוחדת לסימני הסדר?
 האזינו לשירת סימני הסדר:

<https://www.youtube.com/watch?v=0VeH2DARmFE>

וכעת, האזינו לשירת סימני הסדר בנוסח הבוכרים:

<https://www.youtube.com/watch?v=VSanOf0suPs>

הלחינו או התאימו לסימני הסדר מנגינה חדשה. מוזמנים
 גם להקליט, לצלם ולשתף אותנו:

<https://www.facebook.com/meitarim.education/>

קִדְשׁ;
 וְרַחֲץ;
 כִּרְפָּס;
 יַחַץ;
 מְגִיד;
 רְחֻצָּה;
 מוֹצֵיא מַצָּה;
 מְרוֹר;
 כּוֹרֵךְ;
 שְׁלַחוּ עוֹרֵךְ;
 צָפוּן;
 בְּרֵךְ;
 הַלֵּל;
 נִרְצָה.

קִדְשׁ

בְּשַׁבַּת מִתְחִילִיו

וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי. וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם. וַיִּכַּל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ כִּי בּו שַׁבַּת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת.

בְּחֹל מִתְחִילִיו:

סִבְרֵי מְרֵנוּ וְרַבְּנֵנוּ וְרַבּוֹתֵי

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל עַם וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו. וַתִּתֵּן לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה (בְּשַׁבַּת: שַׁבָּתוֹת לְמִנוּחָה ו)מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה, חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׂוֹן, אֶת יוֹם (הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְאֵת יוֹם) חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה, זְמַן חֲרוּתֵנוּ (בְּאַהֲבָה), מְקַרָּא קִדְּשׁ, זִכָּר לַיְצִיאַת מִצְרָיִם. כִּי בָנוּ בְּחִרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים, (וְשַׁבָּת) וּמוֹעֲדֵי קִדְּשֶׁךָ (בְּאַהֲבָה וּבְרַצּוֹן), בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת ו)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

בְּמוֹצָאי שַׁבַּת מוֹסִיפִיו:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא מְאוּרֵי הָאֵשׁ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּבַדִּיל בֵּין קִדְּשׁ לְחָל, בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשְׁתַּיִם יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה. בֵּין קִדְּשַׁת שַׁבָּת לְקִדְּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִלְתָּ, וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשִּׁשְׁתַּיִם יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְּשָׁתָּ. הַבְּדִלְתָּ וְקִדְּשָׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְּשָׁתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְּבַדִּיל בֵּין קִדְּשׁ לְקִדְּשׁ.

כָּל יוֹם:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה.

שׁוֹתִים רַב כּוֹס הַיַּיִן בְּהַסְבָּה.

בהגדת פראג* מופיע הציור שלפניכם בתחתית העמוד של הקידוש הפותח את ליל הסדר:

ציירו בעמוד הקודם ציור שמתאים לדעתכם לקידוש הפותח את ליל הסדר.

תוכלו להתייחס לסיפור יציאת מצרים, לליל הסדר, לקידוש, או לכל דבר אחר שבעיניכם מתאים לקשט את העמוד הזה.

הציור של צייד הארנבות מעורר כמובן שאלות רבות: כיצד הוא קשור לסיפור ההגדה? מדוע הוא נמצא דווקא בעמוד זה? ועוד. אך לא רק הוא מעורר שאלות. יש לכם וודאי שאלות רבות בנוגע לחג הפסח, לליל הסדר, לעבודות ולחירות.

כידוע, אחד המרכיבים החשובים בליל הסדר הוא שאילת השאלות. אז כתבו כאן את השאלות שלכם ואל תשכחו לשאול אותן בליל הסדר:

הגדת פראג – היא ההגדה

המאוירת הראשונה שיצאה לאור
 בבית דפוס (בשונה מההגדות עד
 לאותם ימים שנכתבו בידי אמנים).
 היא הודפסה על ידי גרשם כהן
 בשנת 1526 בפראג.

ומה לגבי "צייד הארנבות"? יש לכם רעיון מדוע דווקא ציור זה פותח את ההגדה? כתבו אותו כאן:

אחת התשובות המקובלות לשאלה זו קושרת בין הציור הזה לבין ראשי התיבות שמרכיבים את סדר הברכות שיש לברך בקידוש של פסח, כאשר ליל הסדר חל מוצאי שבת.

במקרה שכזה הקידוש וההבדלה נעשים ביחד, ובמסורת נקבע סדר של הברכות השונות המרכיבות את הקידוש-הבדלה המיוחד הזה.

מתחו קו בין כל ברכה לבין האות המייצגת אותה בראשי התיבות:

נר - הברכה על הנר עצמו: "ברוך אתה... בורא מאורי האש".

יין - הברכה על היין: "ברוך אתה... בורא פרי הגפן".

זמן - ברכת הזמן: "ברוך אתה... שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

הבדלה - הברכה על ההבדלה: "ברוך אתה... המבדיל בין קודש לקודש".

קידוש - הקידוש עצמו: "ברוך אתה... מקדש ישראל והזמנים"

י
 ק
 נ
 ה
 ז

אבל כיצד ראשי התיבות האלו קשורים ל"צייד הארנבות"?

קראו ב"ספרנים" את התשובה המקובלת לשאלה כיצד קשור "צייד הארנבות" לראשי התיבות האלו:

https://blog.nli.org.il/hare_hunting_haggadah/

וְרַחֵץ

נטילת ידיים.

במרבית הקהילות לא מברכים: "עַל נְטִילַת יְדַיִם".
 ובקהילות תימן הנוהגות על פי דברי הרמב"ם - נוהגים לברך.

• האם יש במשפחתכם מנהג מיוחד הנוגע ל"רחץ"?

כמו שניתן לראות באיור מתוך הגדת קופנהגן* יש הנוהגים שהילדים הצעירים נוטלים את ידיהם של המבוגרים סביב לשולחן הסדר.

כתבו בבלון הדיבור, שאלה אחת שיש לכם בנוגע ל"רחץ":

הגדת קופנהגן נכתבה ואוירה בידי האמן אורי פייבש בן יצחק סגל ויצאה לאור בשנת 1739 בקופנהגן.

ראיון משפחתי:

- א. שאלו את כמה מבני המשפחה מה הם מרגישים ביחס למנהג המופיע באיור, בו הצעירים נוטלים את ידיהם של המבוגרים. והאם הם היו רוצים: ליטול את הידיים של המסובים או להיות אלה שנוטלים להם, ומדוע?
- ב. הציגו את השאלה שלכם בפני כמה מבני המשפחה, בקשו מהם לענות לכם על פי מה שהם יודעים, או שיחפשו יחד אתכם תשובה לשאלתכם, וכתבו כאן את התשובות השונות שאספתם:

שם:

שם:

שם:

א. _____

ב. _____

א. _____

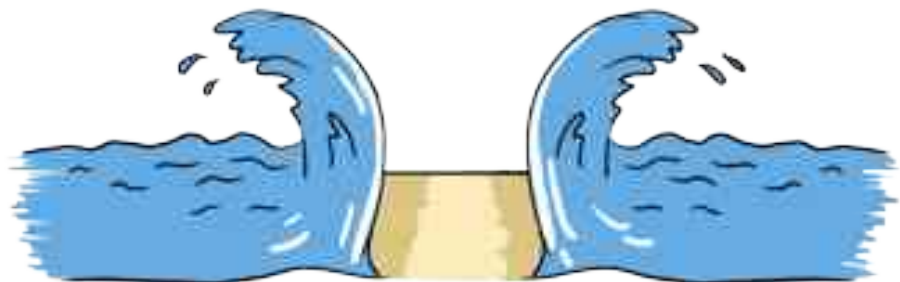
ב. _____

א. _____

ב. _____

בקישור שלפניכם תוכלו לקרוא (פסקה שנייה) או להאזין להסברים שונים שנתנו במסורת ל"רחץ", ולסיבה שנוטלים ידיים לפני אכילת הכרפס בתחילתו של ליל הסדר:
<https://ph.yhb.org.il/04-16-14/>

כַּרְפֵּס

טוֹבְלִין כַּרְפֵּס בְּמֵי מֶלַח וּמְבַרְכִין:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

מהו כרפס? בקהילות שונות ובמשפחות שונות ישנם מנהגים שונים. יש הנוהגים לאכול תפוח אדמה בתור כרפס, ויש הנוהגים סלרי. ועוד מנהגים שונים ומגוונים.

בדקו מהו המנהג במשפחתכם. צרו קשר וירטואלי או טלפוני עם חברות וחברים ומצאו אחד או אחר שהמנהג במשפחה שלהם – שונה מזה שלכם. וציירו את התשובות השונות שקיבלתם:

מדוע אוכלים כרפס?

אחד ההסברים לאכילת הכרפס בתחילת ליל הסדר הוא לעורר את התיאבון, כפי שהיה מקובל בימים עברו ב"משתה" היווני-רומאי (הרחבה בנושא, ראו בעמוד הבא).

דמיינו שהייתם יכולים לאכול בתחילתה של ארוחה חגיגית, כמו בליל הסדר, מה שאתם רוצים, ש"יפתח לכם את התיאבון", מה הייתם בוחרים? ציירו זאת כאן:

ליל הסדר וה"משתה" היווני-רומאי:

בליל הסדר קיימים מנהגים רבים מפתיעים. הרבה פעמים מסבירים שמנהגים אלו נועדו בכדי לעורר את הילדים לשאול שאלות ולהתעניין בליל הסדר ובסיפור יציאת מצרים. וכך אפשר גם להסביר את אכילת הכרפס בתחילת ליל הסדר. אבל לצד ההסבר הזה יש גם תשובות נוספות. אחת מהן היא התשובה שמסבירה שהמנהג לאכול כרפס, כמו מנהגים רבים אחרים הנעשים בליל הסדר, מקורו בכלל בתרבות אחרת, בתרבות היוונית-רומאית.

בתרבות זו הסעודה החגיגית נקראה: "משתה", ביוונית: "סימפוזיון" (סימ=בצוותא, פוזיון=שתיית יין). "במשתה" היו יושבים הגברים מהמשפחות החשובות והעשירות בחברה, ומנהלים דיונים בשאלות חשובות ועמוקות, תוך כדי שהם נהנים משתיית יין. חכמים שעיצבו את ליל הסדר כמו שאנחנו מכירים אותו, חיו באותם הימים תחת שליטת התרבות היוונית-רומאית, וממנה הם כנראה שאבו את המבנה של ליל הסדר. אך לא לפני שהם שינו בו מרכיבים יסודיים וחשובים:

בסעודה היוונית השתתפו רק הגברים מהמשפחות החשובות והעשירות, ואילו חכמים הרחיבו את החגיגה בליל הסדר לכולם: נשים וגברים, עשירים ועניים, כך שכל בני ובנות יוכלו לקחת חלק בחגיגה. אחד המרכיבים שחכמים אימצו מתוך ה"משתה" היווני היה אכילת מתאבנים ומטבלים בתחילתו של ה"משתה", שנועדו לעורר את התיאבון כאשר בהמשך הוגשה גם הסעודה החגיגית.

- האם אתם מכירים תשובות נוספות, העונות לשאלה מדוע אוכלים "כרפס" בפתיחתו של ליל הסדר?
- מה דעתכם על העמדה המוצגת בקטע למעלה, לפיה ליל הסדר עוצב על פי "המשתה" היווני-רומאי?
- חשוב, מדוע היה חשוב לחכמים לשנות חלק מהמרכיבים של "המשתה" היווני ולאפשר לכל בני העם, עשירים ועניים, נשים וגברים כאחד – לקחת חלק בחגיגה? כיצד מסר זה קשור בסיפור יציאת מצרים?
- האם אתם מכירים מנהגים נוספים שנוצרו מתוך השפעה של תרבויות אחרות על התרבות היהודית?

יחז

בוֹצְעִים אֶת הַמַּצָּה הָאֲמֻצָּעִית לְשָׁנֵי חֻצָּאִים וּמְצַפִּינִים אֶת הַחֻצִי הַגָּדוֹל לְאִפְיֻקוּמָן.

הגדת ונציה, 1609

את האפיקומן כידוע מחביאים, ומוציאים אותו לקראת סוף ליל הסדר, כשמגיעים לסימן: "צפון". אז אוכלים את האפיקומן, ואיתו מסתיימת הארוחה, וכמעט כמעט מגיע ליל הסדר לסיומו (אחריו נשארים רק "ברך", "הלל", נרצה").

אפשר גם להפוך את חיפוש האפיקומן למשחק "חפש את המטמון" משפחתי.

כמו שמציעים בסרטון' הצעה לעורכי הסדר – אפיקומן' של "בית-אביחי":

<https://www.youtube.com/watch?v=R-GiqnEfqco>

כתבו על דפים קטנים כמה חידות הקשורות בחג הפסח.

החביאו את החידות במקומות שונים בסלון. ובליל הסדר, בחיפוש אחר האפיקומן, בכל פעם שתגיעו לאחד הפתקים, נסו יחד לענות על החידה, ובכל פעם שמצליחים לענות על החידה, מקבלים גם רמז נוסף למקום שבו מוחבא האפיקומן.

יש מנהגים שונים הקשורים באפיקומן, ולכולם מטרה משותפת - לשמור על ערנות הילדים בליל הסדר: יש הנוהגים שהמבוגרים מחביאים את האפיקומן והילדים צריכים למצוא אותו. יש הנוהגים שהילדים צריכים "לגנוב" את האפיקומן ולשמור עליו מבלי שיגנבו מהם. ויש הנוהגים לקשור על גבו של הילד/ה הצעיר/ה ביותר את האפיקומן, על החזה מלפנים או על הגב מאחור. ועל הילד/ה לשמור על האפיקומן לאורך כל הסדר מפני הילדים האחרים. מי שהאפיקומן אצלו כשמגיעים ל"צפון" ואוכלים את האפיקומן – זוכה במתנה.

- מהו המנהג הקיים במשפחה שלכם?
- האם יש מנהג שהייתם רוצים לאמץ לקראת ליל הסדר השנה?

אחד המנהגים הידועים הקשורים ב"אפיקומן" הוא שהילד או הילדה שמצאו אותו זוכים לקבל מתנה. לצד המתנה אפשר גם לבקש איחולים משפחתיים או קהילתיים, אותם נוכל לאחל לעצמנו בליל הסדר.

אני רוצה לאחל _____

מהו בכלל האפיקומן, ומדוע יש לאכול אותו בסוף הסעודה של ליל הסדר?

לפניכם תשובות שונות לשאלות אלו:

- צבעו בצבע צהוב את התשובה / התשובות שהכרתם בנוגע לאכילת האפיקומן בליל הסדר.
- צבעו בצבע תכלת את התשובה / התשובות שלא הכרתם, אבל מצאו חן בעיניכם.

יש שהסבירו שהמילה "אפיקומן" משמעותה: קינוח, ודברי מתיקה. על פי משמעות זו, בסעודת חג הפסח לא מסיימים בקינוח מתוק, אלא אוכלים את מסיימים את הארוחה עם המאכלים הסמליים של החג. בימי הבית המקדש אלו היה זה קורבן הפסח, ומאז שנחרב בית המקדש – המצה.

אחד ההסברים הנפוצים ל"אפיקומן" קשור במנהג להחביא את האפיקומן ולגלות את מחבואו רק בסופה של הסעודה, ולקרא סימו של ליל הסדר. על פי הסבר זה נועד האפיקומן לשמור על ערנות הילדים ולמשוך את תשומת ליבם להיות קשובים ל"הגדה".

אפיקומו

יש שהסבירו שהמילה "אפיקומן" מורכבת משתי מילים ביוונית: "אפי" – סוף, ו"קומון" – תהלוכה. בשונה מ"המשתה" ביוון העתיקה שבסופו הוביל לתהלוכות חגיגיות ומעבר מבית לבית, חכמים קבעו שבפסח כל חבורה וחבורה צריכה לסיים את ליל הסדר רק עם אלו שהיו איתם מהתחלה. ולכן גם האפיקומן הוא שלמעשה סוגר את הסעודה.

יש שהסבירו שהמילה "אפיקומן" היא מהמילה היוונית: "אפיקומנוס". פירושה של מילה זו: "הוא שבא", אולי כרמז לאמונה במשיח. יש שהרחיבו ואמרו שבלייל הסדר אנו חוגגים את הגאולה ממצרים, אך הגאולה עדיין אינה שלמה. ומציאת האפיקומן בידי הילדים, היא סמל ל"גאולה השלמה", העתיד הטוב – שאליהם אנו מייחלים.

הציעו הצעה נוספת משלכם:

מגיד

מגלה את המצות, מגביה את הקערה ואומר בקול רם:
הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא פארעא דמצרים
 (- זה לחם העוני שאכלו אבותינו בארץ מצרים).

פל דקפין ייתי ויכיל, פל דצריך ייתי ויפסח
 (- כל מי שרעב יבא ויאכל, כל מי שצריך יבוא ויעשה עמנו את הפסח).

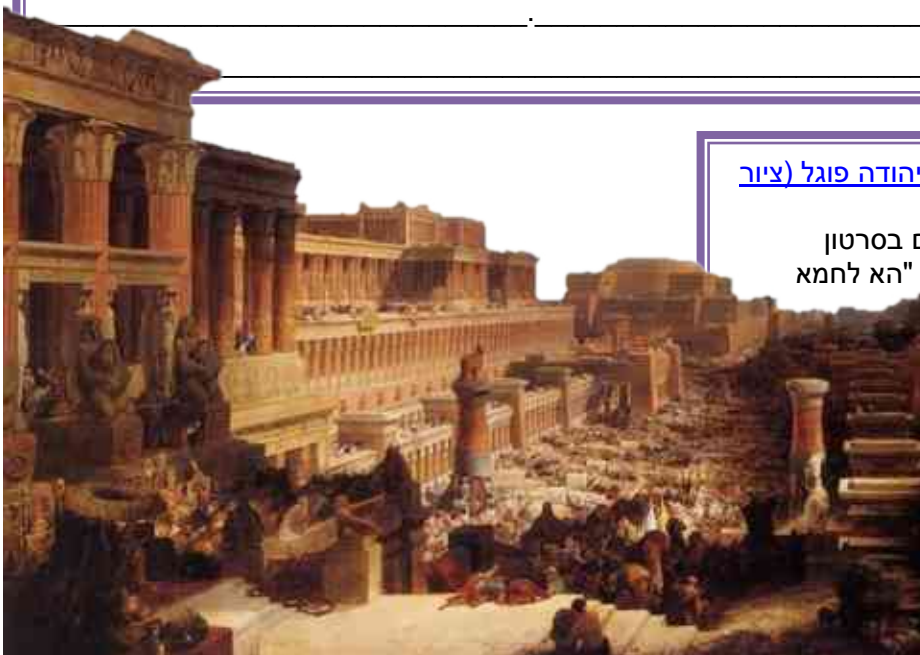
השתא הקא, לשנה הפאה פארעא דישראל. השתא עבדי, לשנה הפאה בני חורין
 (- השנה כאן, לשנה הבאה בארץ ישראל. השנה עבדים, לשנה הבאה בני חורין).

"המגיד" הוא החלק המרכזי של ההגדה, בו אנו למעשה מגשימים את התפקיד המרכזי של ליל הסדר: העברת סיפור יציאת מצרים מדור לדור. רוב רובו של המגיד כתוב בלשון העברית. אך דווקא הפתיחה נכתבה בארמית.

הארמית הייתה השפה המקובלת בקרב רוב היהודים בתקופה שבה החל להתגבש נוסח ההגדה.

- סמנו בקטע למעלה בצבע צהוב את החלק המתייחס לעבר; בתכלת את החלק המתייחס להווה; ובירוק בהיר את החלק המתייחס לעתיד.
- חשבו, למי מיועדת קריאה זו? _____
- מדוע לדעתכם בחרו חכמים לפתוח את ההגדה דווקא בקריאה זו? _____
- מדוע הם ניסחו את הקריאה בשפה הארמית? _____

כתבו נוסח משלכם שיתאים להכרזה זו בימים אלו:

צפו בסרטון: [הא לחמא עניא / יהודה פוגל \(ציור בחול שלומית פוגל\)](#)

תארו את הסיפור שאתם רואים בסרטון והסבירו כיצד הוא קשור לקטע "הא לחמא עניא"?

לו הייתה בידיכם האפשרות לערוך סדר פסח בביתכם שבו ישתתפו כל מי שאתם רוצים, מי היו המוזמנים שהייתם רוצים להזמין אליו?

הכינו הזמנה לסדר שלכם או ציירו את הסדר הגדול שלכם עם כל המשתתפים:

מה נשתנה

מסיד הקערה מעל השלחן, מוזגין כוס שני וכאו הבו או אחד מן המסבים שואל:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה
הלילה הזה כלו מצה

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות
הלילה הזה מרור

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת
הלילה הזה שתי פעמים

שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין
הלילה הזה כלנו מסבין

אל תשכחו! כאן אתם יכולים גם לשאול את השאלות שלכם על ליל הסדר, פסח, עבודת וחירות. העיקר הם השאלות שלכם, ולא השאלות שבהגדה...

המספר 4 מלווה את ליל הסדר: 4 כוסות יין. 4 הבנים. 4 לשונות גאולה. וגם 4 קושיות.

- א. קראו את הקטע למעלה, וחשבו היכן נכון למקם בו את סימני השאלה. כתבו בשני צבעים שתי אפשרויות שונות שאפשר לשים בקטע למעלה סימני שאלה.
- ב. הסבירו על פי שתי האפשרויות: מה השאלה / השאלות ומה התשובה?
- ג. איזה מהדרכים נראית בעיניכם כנכונה יותר? מדוע?

מה נשתנה מתוך [הגדת שיק](#) בעיצובו של [ארתור שיק](#), לודז', 1935
The Arthur Szyk Society, Burlingame, CA (www.szyk.org)

ישנם מנהגים שונים לדרך בה שרים בליל הסדר את 'מה נשתנה':

יש הנוהגים שהילדים הצעירים שרים, כמו שאפשר לראות באיור של ארתור שיק. יש הנוהגים שכולם שרים, מהצעיר ביותר ועד המבוגר ביותר, ועוד.

- כיצד נהוג לשיר אצלכם במשפחה?
- כיצד תרצו לשיר השנה את 'מה נשתנה'?

בתוך מה נשתנה מתחבאות המילים: "שינוי" – משהו שונה, וגם "נשנה" – חוזר על עצמו.

ליל הסדר חוזר על עצמו כל שנה. הוא שונה מכל שאר הלילות של השנה, אך כל ליל סדר שונה במקצת מקודמו.

כתבו שורות נוספות המתארות מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות:

- שתפו את בני המשפחה, בדבר אחד שהייתם רוצים שישתנה, ובדבר אחד שלא הייתם רוצים שישתנה.
- שתפו גם במקרה אחד שבו חל שינוי משמעותי בחייכם, תארו כיצד הרגשתם, וספרו מה עזר לכם להתמודד עם השינוי.

שֶׁבֶכֶל הַלַּיְלוֹת אָנוּ אוֹכְלֵי חֶמֶץ וּמֵצָה, הַלַּיְלָה הַזֶּה - כָּלּוּ מֵצָה!

ציירו או הדביקו תמונות של מאכלי החמץ שאתם אוהבים ומולם רעיונות ומתכונים למאכלים עשויים מצה:

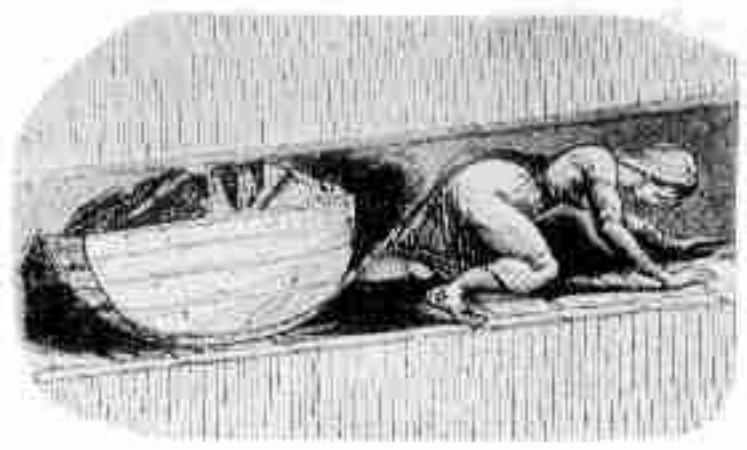
אפיית מצות מכונה, ארץ ישראל, 1947; ארכיון המדינה, אוסף צילומים של הצלם זולטן קלוגר

עֲבָדִים הָיִינוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם

עֲבָדִים הָיִינוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם, וַיּוֹצִיאֵנוּ יי אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרוּעַ נְטוּיָה. וְאֵלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הֲרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעַבְדִּים הָיִינוּ לַפְּרָעָה בְּמִצְרַיִם.

בנות נפאליות עובדות במפעל לבנים; צילום: Krish Dulal

עבודת ילדים במכרות באנגליה, המאה ה-18

התבוננו בתמונות שלפניכם, וחשבו:

- מה לדעתכם מבדיל בין עבד לכל אדם אחר שנדרש ללכת לעבודה?

- חשבו מה מקשה על העבד להשתחרר מעבודתו ולהיות אדם חופשי?

- האם לדעתכם יכולים עבדים להשתחרר בעצמם מעבודתם, או שרק מישהו מבחוץ יכול לשחרר אותם? הסבירו את דעתכם.

בני ישראל במצרים, אדוארד פוינטר, 1867

עבדים היינו? עבדים עדיין?

הקשיבו לשיר [מצרים / איה כורם](#).

למה לדעתכם התכוונה איה כורם כשאמרה: "עדיין עבדים"?
 אילו דברים יכולים לגרום לנו לחוש שאנחנו "עבדים", גם אם אנחנו לא באמת עבדים?

בהגדה של פסח אנו קוראים את סיפור יציאת בני ישראל לחירות, שמסתכם במשפט: **"עבדים היינו – עתה בני חורין"**. ואילו איה כורם כותבת בשיר שלה: **"עבדים היינו – עדיין עבדים"**.

כיצד אתם מרגישים – כבני חורין או כעבדים? מדוע? _____

האם יש דברים שהייתם רוצים לצאת בהם "מעבדות לחירות" ולהשתחרר מהם?

בחרו דבר אחד שכתבתם שהייתם רוצים להשתחרר ממנו – וציירו קומיקס קצר שיתאר כיצד אתם מצליחים בנוגע אליו – "לצאת מעבדות לחירות" (תוכלו לבחור במשהו מוחשי או מופשט, רגשי, ועוד):

ארבעת הבנים

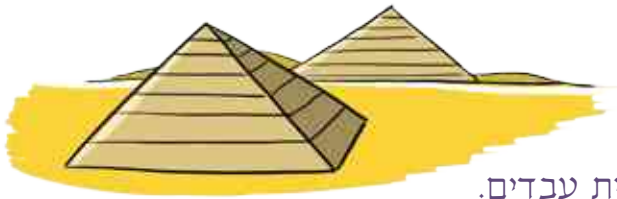
חשבו באיזה טון וסגנון דיבור מדבר כל אחד מהבנים, ובאיזה טון וסגנון דיבור נאמרת התשובה לכל אחד מהם. תוכלו להקריא בדרך זו את הטקסט בליל הסדר.

כנגד ארבעה בנים דברה תורה:
 אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

חכם, מה הוא אומר?
 מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם?
 ואף אתה אומר לו כהלכות הפסח: אינו מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

רשע, מה הוא אומר?
 מה העבדה הזאת לכם?
 לכם - ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר.
 ואף אתה הקהה את שניו ואמר לו: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים. לי - ולא לו. אילו היה שם, לא היה נגאל.

תם, מה הוא אומר?
 מה זאת?
 ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים, מבית עבדים.

ושאינו יודע לשאול, את פתח לו, שנאמר: והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים.

התבוננו באיור: "ארבעת הבנים" מתוך הגדת שיק, מאת ארתור שיק, לודז' 1934.

- מה דעתכם על הדמויות השונות שבחר ארתור שיק לצייר ביחס לכל אחד מ"ארבעת הבנים": החכם, הרשע, התם ושאינו יודע לשאול? האם גם אתם הייתם בוחרים לצייר כך כל אחת מהדמויות?
- כתבו בבלונוי הדיבור את דבריהם של ארבעת הבנים, במילים שלכם:

תוכלו להכין בובות של ארבעת הבנים מחומרים שונים שיש לכם בבית, ולהציג איתם בליל הסדר את דברי הבנים בהגדה.

לשם הכנת הבובות השתמשו בגלילי נייר טואלט – גליל אחד לכל בובה.

לעיצוב ולקישוט הבובה השתמשו בכל חומר נוסף שעולה בדעתכם, כגון: טושים, חוטי צמר, שקיות ניילון,

דפים צבעוניים, כפתורים, עיניים זזות, צמר גפן, מנקי מקטרות ועוד.

היעזרו במספרים ובדבק (פלסטיק או סטיק או סלוטייפ) לשם עיצוב הבובות שלכם.

מעניין כיצד יראו הבובות שלכם:
 החכם, הרשע, התם וזה שאינו יודע לשאול...

אתם מוזמנים לצלם את הבובות שהכנתם
 ולשתף אותנו בדף הפייסבוק שלנו:

<https://www.facebook.com/meitarim.education/>

ארבע הבנות:

"כנגד ארבעה בנים דברה התורה" – כיצד אתם מבינים את משמעותו של פסוק זה: האם הוא הכוונה היא רק לבנים או ש"בנים" פירושו כאן כמו "ילדים" והכוונה היא גם לבנות?

בימינו היו שהציעו להוסיף להגדה של פסח מדרש-חדש "ארבע הבנות":

<https://www.meitarim.org/חגים/פסח/פסח-ע-ח/2372-ארבע-בנות-לכל-362>

כתבו גם אתם מדרש על ארבע הבנות: חשבו, מיהן ארבע הבנות, וכיצד כל אחת מהן מנסחת את השאלה שלה ביחס לחג הפסח ולליל הסדר:

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

_____ : _____

- עם מי מהדמויות שפגשנו בעמודים אלו אתם הכי מזדהים?

לחצו על הלינק / סרקו את הקוד, והתבוננו ביצירה דן רייזינגר, משנת 1982:

<https://slideplayer.es/slide/1607979/5/images/13/%D7%9B%D7%9C+%D7%99%D7%97%D7%99%D7%93+%D7%9B%D7%95%D7%9C%D7%9C+%D7%91%D7%AA%D7%95%D7%9B%D7%95+%D7%90%D7%AA+%D7%9B%D7%9C+%D7%90%D7%A8%D7%91%D7%A2%D7%AA+%D7%94%D7%91%D7%A0%D7%99%D7%9D+%D7%A9%D7%91%D7%94%D7%92%D7%93%D7%94.jpg>

"כל יחיד כולל בתוכו את כל ארבעת הבנים שבהגדה". (הרב ישראל סלנטר)

- האם לדעתכם המשפט של הרב ישראל סלנטר תואם למסר שעולה מיצירה זו?
- מה דעתכם על מסר זה?

עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה

מתוך הגדת קופנהגן שנכתבה ואוירה בידי האמן אורי פייבש בן יצחק סגל ויצאה לאור בשנת 1739 בקופנהגן.

מִתְחַלֵּה עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ,
 וְעַכְשָׁיו קָרְבָנוּ הַמְּקוֹם לְעִבְדָתוֹ,
 שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם,
 כֹּה אָמַר יי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
 בְּעֵבֶר הִנְהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם,
 תֵּרַח אָבִי אֲבָרָהֶם וְאָבִי נַחֲזֹר,
 וַיַּעֲבֹדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים.
 וְאָפַח אֶת אָבִיכֶם אֶת אֲבָרָהֶם מֵעֵבֶר הִנְהָר
 וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן,
 וְאַרְבֵּה אֶת זֶרְעוֹ וְאָתְנוּ לוֹ אֶת יִצְחָק,
 וְאָתְנוּ לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו.
 וְאָתְנוּ לְעֵשָׂו אֶת הָר שֶׁעִיר לְרֶשֶׁת אוֹתוֹ,
 וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם.
 (יהושע, כד, ב-ד)

בהגדת קופנהגן משנת 1739, מופיע לצד קטע זה מן ההגדה הציור שבראש העמוד:

א. מי הדמות המופיעה באיור?

ב. מה הסיפור שמסתתר מאחורי ציור זה?

ג. כיצד הוא קשור לקטע זה בהגדה?

במסורת יהודי ג'רבה נוהגים לצד קטע זה מן ההגדה, לספר את אותו הסיפור המסתתר מאחורי תמונה זו. חשבו, כיצד סיפור זה וכיצד קטע זה בהגדה קשור בכלל לסיפור יציאת בני ישראל מעבדות לחירות? הסבירו.

מתחיל בגנות ומסיים בשבח:

חכמי המשנה קבעו שאת סיפור יציאת מצרים יש להתחיל בגנות – בתיאור החלקים הרעים והקשים שהתרחשו לעם ישראל, ולסיים בשבח – בגאולה ובשחרור של עם ישראל, המשמחים את הלב.

חכמי התלמוד נחלקו בשאלה: מהי הגנות? לכאורה התשובה פשוטה וחד משמעית: עבדות מצרים. ואכן, זו הייתה דעתו של שמואל, מגדולי חכמי התלמוד בדור הראשון של אמוראי בבל.

לעומת זאת רב, אף הוא מגדולי חכמי התלמוד בדור הראשון של אמוראי בבל, הציע הצעה אחרת, וטען שהגנות היא היות אבות אבותינו עובדי אלילים, עובדי עבודה זרה.

א. עם איזו מהדעות אתם יותר מזדהים? מדוע? _____

ב. בקטע מתוך ההגדה שנמצא לפנינו, איזו מהדעות באה לידי ביטוי? _____

ג. חזרו כמה דפים אחורה, ובדקו: האם זו הדעה היחידה שהתקבלה? _____

ד. כיצד, אם כן, הוכרעה המחלוקת בין רב ושמואל בהגדה של פסח שהתעצבה במסורת? _____

ה. חשבו על סיבה אחת לפחות שהובילה את החכמים שקבעו את נוסח ההגדה לבחור דווקא בדרך זו: _____

ציירו את הדעות השונות במשבצות הקומיקס שלפניכם:

<p>ומסיים בשבח:</p>	<p>מתחיל בגנות :</p>
<p>ומסיים בשבח:</p>	<p>מתחיל בגנות:</p>

עובדים היינו...

עובדי עבודה זרה

וְהִיא שְׁעֵמֶדָה

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל, בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָשַׁב אֶת הַקֶּץ,
 לַעֲשׂוֹת כְּמָה שְׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, שְׁנֵאמַר: וַיֹּאמֶר
 לְאַבְרָם, יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע
 מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָי כֹּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל.

מְכַסִּים אֶת הַמִּצְוֹת וּמְגַבְיָהֵם אֶת הַכּוֹס.
 וְהִיא שְׁעֵמֶדָה לְאַבֹּתֵינוּ וְלָנוּ! שְׁלֵא אֶחָד בְּלִבָּד עֹמֵד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, אֶלֶּא שְׂבָכָל
 דוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְצִילֵנוּ מִיָּדָם.

האזינו למנגינות השונות ולביצועים השונים של הקטע "והיא שעמדה":

והיא שעמדה בלחן וביצוע של אהרון רזאל:

<https://www.youtube.com/watch?v=KKV07h85IHY>

והיא שעמדה בלחן מסורתי-עממי:

<https://www.youtube.com/watch?v=D33PEF4E0Fc>

האם אחת מן המנגינות היא המנגינה בה שירים קטע זה אצלכם בליל הסדר, או שיש אצלכם מנגינה אחרת?

איזה מהלחנים מתאים בעיניכם יותר לקטע זה? מדוע?

חשבו על מנגינות מפורסמות ומרגשות בעיניכם שמתאימות היו להיות "מוסיקת רקע" לקטע זה, מצאו את המנגינות ב youtube ושתפו אותנו בדף הפייסבוק שלנו:

<https://www.facebook.com/meitarim.education/>

בהגדה המסורתית מודגש שאלוהים הוא האחראי הבלעדי לגאולת בני ישראל מעבדות מצרים, ויציאתם לחירות. הדבר בולט בעיקר בעובדה שלאורך ההגדה משה – כלל איננו מוזכר. זאת בכדי להדגיש שגאולה נעשתה בידי שמיים ולא בידי אדם.

לעומת זאת, במרוצת הדורות נכתבו גרסאות חילוניות להגדה של פסח, ובראשן ההגדות הקיבוציות* שהשמיעו קול אחר.

א. קראו את הקטע הראשון, והסבירו מהי "העבדות" ומהי "החירות" על פי קטע זה (שימו לב באיזו תקופה נכתבה הגדה זו):

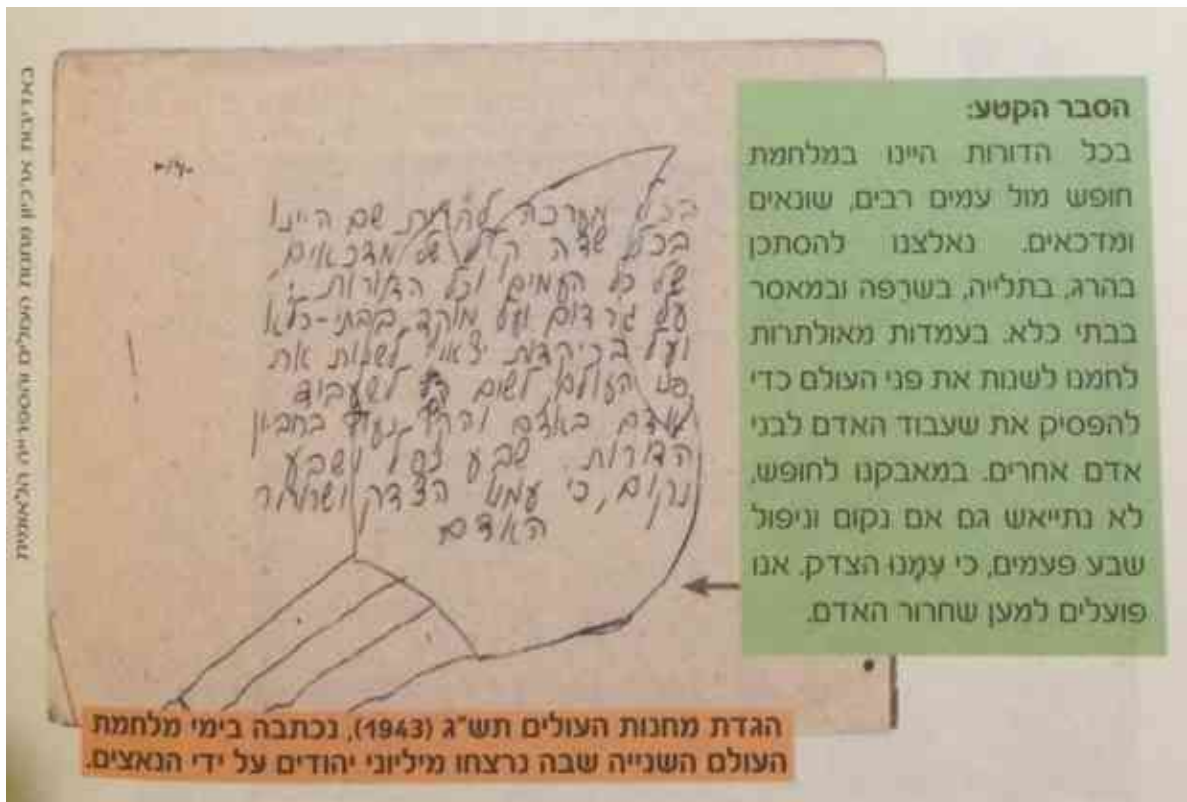
ב. על פי הקטע השני, מהי הגאולה שאותה מבקשים חברי הקיבוץ לחגוג בחג הפסח?

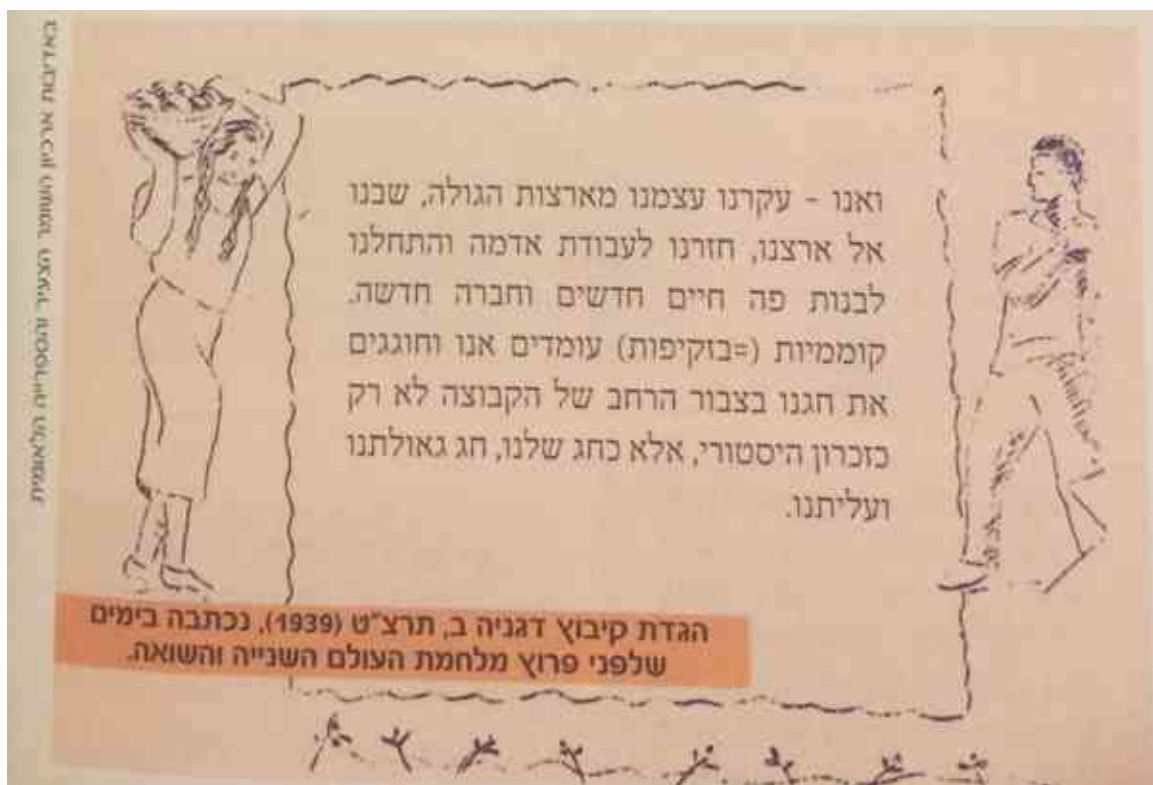
ג. "והיא שעמדה לאבותינו ולנו" – מי עמדה לאבותינו ולנו?

ד. מי, אם כן, אחראי על הצלתינו מידי אויבינו על פי הנוסח המסורתי?

ה. מי אחראי על הצלתינו מידי אויבינו על פי הקטע המצולמים מתוך "הגדת מחנות העולים" ו"הגדת קיבוץ דגניה ב"?

ו. עם איזו מהעמדות אתם מזדהים יותר: העמדה של ההגדה המסורתית המאמינה בהשגחת אלוהים על העולם ותולה בו את האחריות ליציאה מעבדות לחירות, או העמדה של ההגדות הקיבוציות "המאמינה באדם" ורואה בו כמי שנושא באחריות לצאת מעבדות לחירות? הסבירו:

***ההגדות הקיבוציות** החלו להתגבש לפני כמאה שנה, בקיבוצים חילוניים אשר רצו להבנות תרבות יהודית מתחדשת. תרבות יהודית שמצד אחד אימצה סמלים מרכזיים מהמסורת היהודית, אבל מצד שני הן הותאמו לרוח הזמן וביטאו את השקפת עולמם של חברי הקבוצים החילוניים: השקפת עולם יהודית-ציונית-חילונית.

מתאימה אותם לרוח הזמן ומטעינה אותם במשמעויות חדשות אשר תואמות להשקפת עולמם היהודים ציוניים וחילוניים.

ההגדות הקיבוציות ערכו כמה שינויים יסודיים בהגדה כך שזו תתאים להשקפת עולמם החילונית-ציונית: כעובדי אדמה הם ביקשו להבליט את האהבה לטבע ואת החגיגה החקלאית הקיימת ביסודו של פסח, ולתת לה ביטוי רחב יותר בהגדה: השמחה על היבול שמתחיל לעלות בשדות עם בא האביב.

כציוניים הם הדגישו את האירועים שהתרחשו בתקופתם – על הצדדים הקשים שבהם ועל הצדדים היפים של הציונות, והעמידו אותם בלב סיפור ההגדה, כמבטאים בצורה המיטבית את היציאה מ"עבדות" לחירות".

ארמי אובד אבי *

בחלק מן ההגדות לא מובא הפסוקים מספר דברים בשלמותם, אלא רק דרשות חכמים עליהם.

אַרְמֵי אִבְד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם
 וַיֵּגֶר שָׁם בְּמַתִּי מֵעַט
 וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָדוֹל עֲצוּם וְרָב.
 וַיֵּרְעוּ אֶתְנֹו הַמִּצְרַיִם
 וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה.
 וַנַּצַּעַק אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ
 וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת קִלְנוּ
 וַיֵּרָא אֶת עַנְיֵנוּ וְאֶת עֲמַלְנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

וַיִּצְאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֵרַע נְטוּיָה וּבְמַרְאָ גָדֹל וּבְאִתּוֹת וּבְמִפְתִּים.
 וַיִּבְאֵנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן לָנוּ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת אָרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ.
 (דברים כ"ו, ה-ט)

מרכזו של ליל הסדר הוא סיפור יציאת מצרים. ולמרות שזו תפקידה של ההגדה, הרבה פעמים מרגישים ש"מרב עצים לא רואים את היער". כלומר, מרב הדרשות של חכמים וההסברים שהם מציעים לפסוקי התורה, הסיפור הפשוט של יציאת מצרים קצת הולך לאיבוד.

לכן חשוב להוסיף ולקרוא את חמשת הפסוקים שלפנינו, שלמעשה מספרים את סיפור יציאת מצרים בקצרה. והם הפסוקים שעמדו לנגד עיניהם של חכמים, שיצרו על גביהם את הדרשות הרבות, שמכונסות בהגדות שלנו מכאן ועד כמעט לפיוט "דיינו".

קראו את הפסוקים, וכתבו לצד כל תמונה את המספר המתאים לה (1-4) ברצף הסיפורי של יציאת מצרים:

בני ישראל יוצאים ממצרים; דיוניד הוברטס, 1828

משה ואהרן לפני פרעה; גוסטב דורה, המאה ה-19

יהושע חוצה את הירדן עם ארון הברית; בנג'מין וסט, 1800

בני ישראל במצרים, אדוארד פוינטר, 1867

בחמשת פסוקים האלו מספר דברים מסופר "על רגל אחת", בקצרה, כל סיפור יציאת מצרים: החל מהירידה למצרים וההשתעבדות למצרים, דרך סיפור יציאת מצרים, ועד הכניסה לארץ ישראל.

צפו בסרטון המתאר בדקה אחת את סיפור יציאת מצרים:

<https://www.mako.co.il/culture-online/racheli-rottner/Article-7ff4b5334344b51006.htm>

וברוח ההגדות הקיבוציות, אשר העמידו ה"יציאה מעבדות לחירות" את סיפורה של הציונות והקמת מדינת ישראל, צפו בסרטון המתאר בשלוש דקות את הקמת מדינת ישראל:

<https://www.youtube.com/watch?v=Yvbn18gME>

נסו גם אתם להמחזיז את אחד הסיפורים האלו בדקות ספורות בלבד.

אלו עשר מכות

נוהגים להטיף עשר טפות מן הכוס באמירת עשר המכות

אלו עשר מכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים, ואלו הן:
דם, צפרדע, כננים, ערוב, דבר, שחיו, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות.
רבי יהודה היה נוהג לתן בהם סמנים:

דצ"ך (דם, צפרדע, כננים)

עד"ש (ערוב, דבר, שחיו)

בא"ב. (ברד, ארבה, חושך, בכורות)

הצעה: בליל הסדר תוכלו לחלק לכל המשתתפים בסדר באופן אקראי פתקים שעליהם רשומות המכות (על כל פתק רשמו מכה אחת).

כל המשתתפים יציגו בתורם בפנטומימה את המכה שקיבלו, והשאר יצטרכו לנחש את שם המכה.

מדוע מטיפים טיפות יין מן הכוס כאשר אומרים את עשר המכות?

למנהג זה ניתנו סיבות שונות. אחת הסיבות ניתנה על ידי הרב ד"ר אדוארד בנעט (רב וחוקר שחי בגרמניה בראשית המאה ה-20), אשר השווה בין מנהג זה לבין אמירת הלל בדילוג (הלל לא שלם) ברוב ימי הפסח.

הוא התבסס על דברי חז"ל שאמרו שמכיוון שביציאת מצרים נגרם סבל רב למצריים ואף מתו מצריים, השמחה שלנו איננה שלמה, כפי שניתן ללמוד מהכתוב במשלי כד, יז: "בְּנֶפֶל אוֹיְבֶךָ אֶל תִּשְׂמַח וּבְכַשְׁלוֹ אֶל יָגֵל לְבָבְךָ".

לפי הסבר זה, הפחתת כמות היין מן הכוס מסמלת את הרעיון ולפיו גם כאשר האויב שלנו מובס, לא צריך לשמוח בלי גבול. אמנם קיימת בנו שמחה טבעית כאשר אויבינו נכשלים ואנחנו ניצלים, אך עלינו לזכור שגם האויב הוא אדם ואל לנו לשמוח על כאבו.

האם במשפחתכם יש מנהג מיוחד שנוהגים לצד אמירת עשר המכות? _____

מה דעתכם על הסבר זה? _____

האם אתם מכירים הסבר אחר למנהג זה? מהו? _____

הציעו הסבר מקורי משלכם למנהג: _____

צרו לעצמכם משחק זיכרון מהנה לפסח!

- לשם כך קפלו דף בגודל A4 (דף של מדפסת) לשמונה חלקים שווים. פתחו את הקיפולים וגזרו את הדף על קווי הקיפול, כך שתקבלו שמונה מרובעים. עשו כך עם דפים נוספים כדי שיהיו לכם סך הכל 20 מרובעים.
- מומלץ להדביק כל ריבוע על בריסטול או על דף נוסף, כדי להפוך את הכרטיסים שלכם לקשיחים יותר.
- עכשיו ציירו על כל שני ריבועים תמונה זהה המתארת את אחת ממכות מצרים. כאשר תסיימו לצייר את כל עשר המכות תקבלו משחק זיכרון שבו 20 כרטיסים, פרי יצירתכם.
- לצורך העלאת רמת הקושי של המשחק עליכם להוסיף זוגות של כרטיסים. תוכלו לצייר עליהם דברים נוספים שקשורים בחג הפסח ובהגדה, כגון: פרעה, פירמידות, משה בתיבה, מצה, ארבע כוסות, ארבעת הבנים, קערת הפסח, קריעת ים סוף, וכן ציטוטים מתוך ההגדה או התורה כמו "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים – הרי זה משובח", "שלח את עמי".
- במקום לצייר על הכרטיסים ניתן למצוא תמונות באינטרנט, לצבוע, לגזור ולהדביק אותן על הכרטיסים.

לדוגמה: https://www.coloring4fun.com/wp-content/uploads/2017/04/passover_cl29-1.jpg

כִּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ (דֵּיִינוּ)

אִלּוּ הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׂפָטִים, וְלֹא עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ עָשָׂה בְּאֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא הִרְגָּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ הִרְגָּ אֶת בְּכוֹרֵיהֶם וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם וְלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם וְלֹא הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחַרְבָּה וְלֹא שָׁקַע צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ שָׁקַע צַרְנוֹ בְּתוֹכוֹ וְלֹא סָפַק צַרְפָּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ סָפַק צַרְפָּנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְלֹא הָאֲכִילָנוּ אֶת הַמֶּן, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ הָאֲכִילָנוּ אֶת הַמֶּן וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַשַּׁבָּת, וְלֹא קִרְבָּנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ קִרְבָּנוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, וְלֹא נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְלֹא הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דֵּיִינוּ.
 אִלּוּ הִכְנִיסָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה, דֵּיִינוּ.

האזינו לביצוע של **The Maccabeats**

<https://www.youtube.com/watch?v=CZgDNPGZ9Sg>

מה המנגינה של "דיינו" במשפחתכם?

הפיוט פותח בהכרזה: מה רבים הם ("כמה") מעשים טובים ("מעלות טובות") שעשה אלוהים ("המקום") עמנו ("עלינו"). ופירוש המילה "דיינו"- די והותר, מספיק במידה הרצויה. מחבר הפיוט מבקש לומר שעל כל שלב ושלב במסע משעבוד לגאולה, מעבודות מצרים אל ארץ ישראל, עלינו להודות. ויותר מכך: למעשה היה עלינו לשמוח ולהודות על כל שלב גם אם סיפור הגאולה לא היה ממשיך.

- האם אתם מסכימים עם המסר הזה? מדוע?

- סמנו בפיוט היכן לדעתכם עוברת הנקודה שבה באמת אפשר להסתפק ולומר "דיינו", והסבירו כאן את עמדתכם:

האזינו לשיר: "דיינו" / מילים: אהוד מנור, לחן: אבי טולדנו:

<https://www.youtube.com/watch?v=Pq60pbJOMxU>

על מה אתם מרגישים שיש לכם להודות? _____

חשבו האם הייתם יכולים להסתפק בדבר מן הדברים בפחות, ולומר "דיינו"? על מה? _____

בחרו באחת המשימות:

א. הוסיפו שורות משלכם שממשיכות את הפיוט "דיינו", שימשיכו ויתארו את קורות עם ישראל מאז הכניסה לארץ ועד לימינו אנו:

ב. כתבו פיוט מקביל ל"דיינו" אשר יספר ויבטא הכרת תודה על תקופת ראשית הציונות הקמת המדינה ועד לימינו אנו:

ג. כתבו פיוט מקביל ל"דיינו" אשר יספר ויבטא את השמחה והכרת התודה שיש להודות על מה שיש לנו כיום:

דיינו. _____

דיינו. _____

דיינו. _____

דיינו. _____

דיינו. _____

דיינו. _____

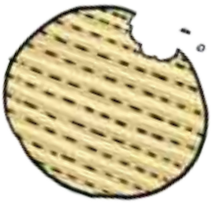
דיינו. _____

דיינו. _____

רְחֻצָה

נוטלים את הידים ומברכים

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים

מוציא מצה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המוציא לחם מן הארץ.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו, וצונו על אכילת מצה.

תארו מה אתם חשים כשאתם אוכלים מצה, מבחינת הטעם, המרקם, הריח והקול שאתם שומעים בזמן אכילתה:

מדוע לדעתכם נבחרה המצה לעמוד במרכז החג?

לפניכם מספר הסברים לאכילת מצה. הוסיפו כותרת במילים שלכם או ציור שמתאים לכל הסבר. מבין ההסברים שלפניכם צבעו את האהוב עליכם ביותר או מה שבעיניכם הכי מתאים לכם לשנה הזו:

**"מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא
 הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד
 שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך
 הוא וגאֵלם" (מתוך ההגדה)**

בחג הפסח מתחילים לקצור את השעורים, ולאחר
 מכן לקראת חג השבועות את החיטים, ואיתם את
 כל היבול של האביב והקיץ.
 בימים אלו, עובדי האדמה, ולמעשה כל בני האדם,
 שמחים על התבואה הרבה שעלתה בשדות.
 ועל כן, דווקא בימים אלו, בהם אנו מתחילים
 ליהנות שוב מחדש מפירות האדמה, אנו מצווים
 לפתוח את החגיגות דווקא במאכל הפשוט ביותר:
 המצה.
 בכדי ללמד אותנו שאנו צריכים להכיר תודה
 ולשמח במה שיש לנו, ולזכור שכל מה שיש לאדם
 עלול להימחק ברגע.
 (מעובד על פי "זה מה שהבאת? מצה ומלח?", הרב
 יואל בן-נון, מתוך האתר: 929, ויקרא ב)

חג הפסח נקרא גם חג האביב, והוא החג הפותח את התקופה בשנה שבה שמחים ונהנים מהיבול שעלה בשדות הארץ. תקופה זו נמשכת עד ימי הסתיו, ובה מרוכזים שלושת הרגלים: פסח, סוכות ושבעות, אשר לכל אחד מהם משמעות חקלאית בנוסף למשמעות ההיסטורית שניתנה לו במסורת.

עם בוא האביב, הראשונות להבשיל בשדה הן השעורים, ובחג הפסח חוגגים את הבשלתן. בימי בית המקדש חגיגה זו באה לידי ביטוי בטקס הנפת העומר, אלומת שיבולים, שנקצרה למחרת הפסח והובאה אל המקדש. טקס זה פתחו למעשה את השמחה והכרת התודה על התבואה והפירות שעלו יפה אחרי העמל והצפייה הארוכה בימי הסתיו והחורף. השמחה והכרת התודה יבואו לידי ביטוי גם בחגים הבאים - בקרבן שתי הלחם (העשוי מהחיטים הראשונות שהבשילו) בחג השבועות, ובהבאת הביכורים (הפירות הראשונים שהבשילו משבעת המינים) מחג השבועות ועד חג הסוכות ואפילו חנוכה (אז מבשילים הזיתים).

איסור החמץ ואכילת המצה, שבדרך כלל מסבירים את משמעותם בהקשר של סיפור יציאת מצרים, מהווים סמלים משמעותיים גם בהקשר זה של חגיגת האביב:

בשביל להתפיח לחם צריך שמרים. פעם (עד לפני כמאתיים וחמישים שנה) לא היו "שמרים מבודדים", ולכן הדרך המקובלת להתפחת הלחם הייתה זו: בכל פעם שהיו מכינים לחם היו משאירים חתיכה אחת מן הבצק בצד, ולא אופים אותה. על חתיכה זו הייתה מתפתחת עם הזמן תרבית שמרים. ואת אותה חתיכת בצק היו מוסיפים לבצק הבא שהיו מכינים - וכך גורמים לו לתפוח (דרך הכנת לחם זו נקראת לחם שאור, או מחמצת שאור).

המצה ואיסור החמץ מסמלות את ההתחדשות שבחגיגת האביב: הן דורשות מן האדם להפסיק את התהליך הקבוע והמתמשך של הכנת לחם בהתבסס על המחמצת שנוצרה מן הבצק הקודם (איסור החמץ) ומחייבות לאכול רק לחם פשוט שאין בו "מחמצת", שאין בו שמרים שיגרמו לו לתפוח (המצה). ובכך מכוון ליבו של האדם לשמוח בפשטות ובענווה על התבואה החדשה.

מאז ימי ראשית הציננות, השמחה על היבול בחג הפסח וחגיגת האביב זכו למקום נרחב במושבים החקלאיים ובקיבוצים

צפו בסרטון המתעד את חייהם של החקלאיים במזכרת בתיה לפני למעלה מ-100 שנה! (משנת 1913):

https://www.youtube.com/watch?v=l_gD9jZdiKRY

כתבו עמוד מתוך יומנו של חקלאי/ת המתייחס לפסח ולאכילת המצה בהקשרם החקלאי:

ארכיון כפר מסריק; אתר פיקיוויקי

איזה סוגים של התחדשות ניתן לראות בפסח?

כתבו דבר אחד שהייתם רוצים להשאיר מאחוריכם בימים אלו, ולהתחיל משהו חדש במקומו אחר חג הפסח:

מָרוֹר

כל אחד מהמסבנים לוקח מרור ומטבלו בחרוסת מברך ואוכל בלי הסבה:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מָרוֹר.

וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עֲבָדְתֶם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ.

כּוֹרֵךְ

כל אחד מהמסבנים לוקח מו המצה השלישית עם מרור וכורכים יחד, אוכלים בהסבה ובלי ברכה. לפני אכלו אומר:

זָכֹר לְמִקְדָּשׁ כְּהֵלֶל. כּו עֲשֵׂה הֵלֶל בְּזִמּוֹ שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִיָּם: הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקִיָּם מֵה שְׁנֵי אֲמָר: עַל מִצּוֹת וּמְרָדִים יֵאָכְלוּ.

מרור

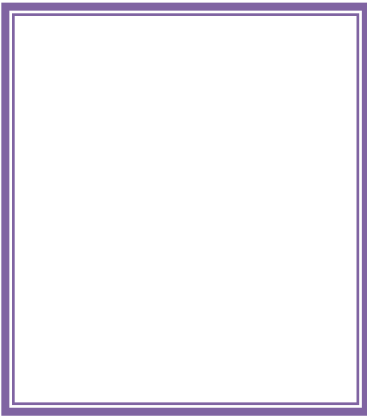
התמונה שלפניכם לקוחה מתוך הגדת סרייבו, שנכתבה בשנת 1350 בקירוב.

לצד הציור של המרור מופיע המשפט מההגדה של פסח: "מרור זה שאנו אוכלים על שום...". משפט זה מתחיל את ההסבר מדוע אנו אוכלים מרור בליל הסדר.

- השלימו את דברי ההגדה, בציור או במילים שיבואו מתחת לתמונה, והסבירו מדוע אוכלים את המרור:

- כבר סיפרנו עד כה לאורך ההגדה על כך שהמצרים מיררו את חיי אבותינו בעבודת פרך. מה, לדעתכם, מוסיפה אכילת המרור לחוויה שלנו בליל הסדר?

במשנה מתוארים כמה סוגי מרורים: "ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח – בחזרת (חסה), ובעולשין, ובתמכה, ובחרחבינה, ובמרור (- שם של עשב מר כלשהו)". (משנה פסחים ב ו)
 • מה נהוג לאכול במשפחתכם כ"מרור" בליל הסדר? שאלו את בני המשפחה וציירו אותו כאן:

כורד

המרור – מסמל את העבדות. והמצה – מסמלת את זיכרון העבדות, אבל גם את היציאה מעבדות לחירות.

הלל הזקן הנהיג שיש לאכול את המרור והמצה יחד, ולא להסתפק באכילת כל אחד מהם בנפרד.

- חשבו על משמעות שיכולה לעמוד ביסוד גישתו של הלל הזקן?

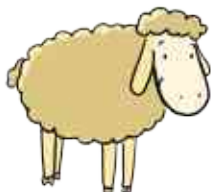
בנוסף למצה ולמרור יש מנהג עתיק, שרבים נוהגים עד היום, לטבול את המרור בחרוסת בכדי להמתיק את טעמו. איזו משמעות מוסיף מנהג זה לסיפור יציאת מצרים?

המתכון הסודי של החרוסת המשפחתית

בדקו עם סבא וסבתא, דודים או דודות, ובעצם מי שאחראי/ת על הכנת החרוסת, וכתבו את המתכון הסודי של המשפחה שלכם לחרוסת:

חשבו מתוך המציאות של ימינו
 על קושי ושמחה שכרוכים
 ביחד, או שניתן לכרוך יחד,
 כמו כריכת המרור, המצה
 והחרוסת.

שחקו יחד והציגו את
 הדוגמאות השונות בפנטומימה
 או בחידות בציורים.

שֶׁלְחַן עוֹרֵךְ

אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים הַסְּעוּדָה הָעֵרוּכָה
 יֵשׁ נוֹהֲגִים לֶאֱכֹל תְּחִלָּה בֵּיצִים מְבֻשָּׁלוֹת

האם יש במשפחתכם מאכל מסורתי לפסח, שהמתכון
 שלו עובר מדור לדור? _____

מהו? האם הוא מאכל אופייני לעדה מסוימת? מי בבית
 מכין אותו? ממי למדו להכין אותו? _____

רשמו את המתכון שלו:

**איזה כף, הגענו ל"שולחן עורך" ואפשר להתחיל סוף
 סוף את הארוחה!**

מה אתם אוהבים לאכול בפסח?

המלצת היום: כדורי שוקולד לפסח (פרווה)

חומרים לכ-25-20 כדורים בגודל בינוני:

- 5 מצות
- 125 גר' מחמאה (לחלבי יש להשתמש בחמאה)
- 3/4 כוס סוכר
- 5 כפות גדושות קקאו
- 1/4 כפית תמצית וניל או 1/2 שקית סוכר וניל
- 50 גר' קוקוס טחון לתערובת
- 50 גר' קוקוס טחון או אבקת סוכר לציפוי
- הכדורים
- עטרות נייר (מנג'טים)

המשך בעמוד הבא __

הגדת סרייבו, שולחן הסדר, ברצלונה, 1350.
 שימו לב לדמויות השונות המסיבות לשולחן הסדר
 בתמונה זו. ובעיקר לדמות מצד שמאל מקדימה.
 • במה היא שונה מיתר הדמויות? מי היא לדעתכם?

הכנה:

1. לשבור את המצות לחתיכות קטנות לתוך קערה.
2. להמיס את המחמאה (או החמאה) ולשפוך על המצות בקערה.
3. להוסיף לקערה את שאר החומרים ולערבב היטב. (בשלב זה כדאי לטעום את התערובת ולהוסיף מעט סוכר אם צריך).
4. להכניס את הקערה עם התערובת למקרר למשך כחצי שעה.
5. להוציא מהמקרר, ליצור כדורים מהתערובת עם ידיים מעט רטובות במים.
6. לגלגל כל כדור בעלחת עם קוקוס או אבקת סוכר.
7. להניח את הכדורים בעטרות נייר על מגש או על תבנית גדולה (בשכבה אחת, לא להניח אחד על השני) ולהכניס למקפיא.
8. אחרי שהכדורים התקשו במקפיא ניתן להעביר אותם לכלי סגור, ולהניח אותם בשכבות עם הפרדה של נייר אפייה/אלומיניום בין השכבות. יש לשמור במקפיא.

בתיאבון!

מדוע נוהגים לאכול ביצה מבושלת בליל הסדר?

הנה כמה מן ההסברים שניתנו לשאלה זו:

- א. **הביצה היא זכר לקרבן חגיגה** – במקורות מתקופת המשנה והתלמוד מסופר שלאחר חורבן בית המקדש נהגו לאכול כמנה העיקרית בסעודת הפסח שני תבשילים, אחד זכר לקרבן הפסח והשני זכר לקרבן חגיגה. ומהם שני התבשילים האלה? חכמים הציעו הצעות שונות: מנגולד ואורז, שני סוגי בשר, עצם ומרק וכן דג וביצה.
- ב. **ביצה כנגד ציפור אגדית** – רב שרירא גאון (במאה ה-10) הסביר שאוכלים בסעודת ליל הסדר דג, בשר וביצה כנגד סוגי מאכלים שעתידיים ישראל לאכול כאשר יגאלו בעתיד: דג כנגד לווייתן, ביצה כנגד ציפור שנקראת 'זיז שדי' ובשר כנגד שור הבר.
- ג. **הביצה היא לציין האבל על חורבן בית המקדש** – כפי שבבית אבל נוהגים לאכול ביצה, כך גם בסעודת ליל הסדר אוכלים ביצה לאחר שחרב בית המקדש.
- ד. **הביצה "קלה לבישול ומצויה לכל"** – כלומר הביצה היא תבשיל שקל לבשלו והיא מאכל זול שכולם, גם אנשים עניים, יכולים לדאוג שיהיה להם לסעודת החג.
- ה. **הביצה היא סמל לחירות** – אכילת ביצה בסעודה היא כמנהגם של גדולי רומא בשעת המשתה הרומאי.

איזה מבין ההסברים מצא חן בעיניכם או שכנע אתכם?

הציעו הסבר מקורי משלכם למנהג אכילת הביצה בליל הסדר:

הוסיפו קישוטים לשולחן ליל הסדר שלכם, והפכו אותו לחגיגי ואביבי במיוחד.

לפניכם שתי הצעות להכנת קישוטים לשולחן מחומרים פשוטים שיש בבית:

א. חבקים למפיות:

1. גזרו גליל של נייר מגבת לרוחבו ל-6 חלקים שווים פחות או יותר. בסיום הגזירה יהיו לכם מעין שש טבעות.
2. ציירו על דף פרח בגודל קצת יותר גדול מטבעת גליל הנייר (ראו בתמונה).
- ניתן לצייר את הפרח על דף צבעוני או על דף לבן שאותו תצבעו כרצונכם.
3. גזרו את הפרח.
4. ציירו עיגול במרכז הפרח או גזרו עיגול מדף נוסף והדביקו אותו במרכז הפרח.
5. הדביקו את הפרח על טבעת גליל הנייר (תוכלו להדביק בצד ימין/שמאל או באמצע).
6. בצעו את שלבים 2-5 פעמים נוספות, בהתאם למספר הסועדים בארוחה.
7. הכניסו מפיות מגולגלות לתוך הטבעות המקושטות והניחו אותן לצד הצלחות של הסועדים או עליהן.

ב. כרטיס ברכה אישי לכל סועד:

1. קחו דף בגודל A4 (דף מדפסת) צבעוני או לבן וקפלו אותו לשניים.
2. פתחו את הקיפול וגזרו את הדף לשניים על קו הקיפול.
3. קחו כל חצי דף וקפלו אותו לשניים.
4. חזרו על שלבים 1-3 עד שיהיו לכם חצאי דפים מקופלים כמספר הסועדים.
5. על הצד החיצוני כתבו ברכה לכל אחד מבני המשפחה המשתתפים בסדר והוסיפו ציורים. (תוכלו לכתוב ברכה שונה לכל אחד או ברכה לכולם).
6. הניחו את הברכות האישיות על הצלחות של הסועדים או לפני הצלחות (לכיוון מרכז השולחן).

צפון

בסוף הסעודה מגלים את האפיקומן ואוכלים אותו.

ברך

מוזגים כוס שלישית ומברכים בברכת המזון.

הלל

מוזגים כוס רביעית ומשלימים את אמירת ההלל.
 (ההלל הם מקבץ קטעים מספר תהלים, שעל פי המסורת מוסיפים אותם בתפילות החגים וראשי חודשים)

צפון – מלשון הצפנה. הכוונה לאפיקומן שיש הנוהגים להחביא, וכעת הגיע הזמן לאכול אותו.

יש שהציעו שהוא גם רמז לדמות חשובה ב"ציאת מצרים" שבסיפור ההגדה "הוצפנה".
האם תדעו למי הכוונה?

ליל הסדר כמעט מגיע לסימו, ולאחר שאוכלים את האפיקומן, מגיעים השלבים האחרונים של הסדר, המורכבים בעיקר מאמירת תודה: אמירת תודה על האוכל – בברכת המזון, ואמירת תודה על היציאה מעבודת לחירות – באמירת ההלל.

בנוסף המסורת של ההגדה הכרת התודה היא כמובן לאלוהים. לצד דרך זו המפנה את התודה והברכה לאלוהים, היו שהציעו להפנות את התודה לבני האדם, כמו בחלק מהגדות הקיבוצים, וכמו בשירים עבריים שונים, כדוגמת שירו של ביאליק: "שיר העבודה והמלאכה".

קראו, האזינו או שירו את הפיוט "צור משלו אכלנו" ואת השיר "שיר העבודה והמלאכה", וחשבו עם איזה מהשירים את מזדהים יותר? למי אתם הייתם רוצים להפנות את התודה שלכם (בנוגע לאוכל ובנוגע ליציאה מעבודת לחירות)?

"שיר העבודה והמלאכה":

<https://www.youtube.com/watch?v=RDxaejStXmU>

"צור משלו אכלנו":

<https://www.youtube.com/watch?v=dkSj8TKOpAQ>

שיר העבודה והמלאכה / חיים
נחמן ביאליק

מי יצילנו מרעב?
 מי יאכילנו לחם רב?
 מי יאכילנו לחם רב?
 ומי ישקנו כוס חלב?

למי תודה, למי ברכה?
 לעבודה ולמלאכה!

מי יתן לנו כסות בקר?
 ומי בחשך יתן אור?
 ומי בחשך יתן אור?
 מי יעל מים מן הבור?

למי תודה, למי ברכה?
 לעבודה ולמלאכה!

ומי נטע עצים בגן,
 לפרי ולצל, כל מין וזן,
 לפרי ולצל, כל מין וזן
 ובשדות זרע דגן?

למי תודה, למי ברכה?
 לעבודה ולמלאכה!

מי הכין לנו פנת גג,
 גדר לגן, לפרס סג,
 ומי טרח ומי דאג
 לכבוד שבת, לכבוד החג?

למי תודה, למי ברכה?
 לעבודה ולמלאכה!

על כן נעבד, על כן נעמל
 תמיד, בכל ימי החול.
 כבוד העל, נעים העל!
 ובעת הפנאי נשיר בקול

שירי תודה, שירי ברכה
 לעבודה ולמלאכה!

צור משלו אכלנו / מחבר לא ידוע

צור משלו אכלנו ברכו אמוני
 שבענו והותרנו כדבר ה'

הן את עולמו רוענו אבינו
 אכלנו מלחמו (את לחמו) ומיינו (ויינו)
 שתינו

על כן נודה לשמו ונהללו בפנינו
 אמרנו וענינו אין קדוש כה'

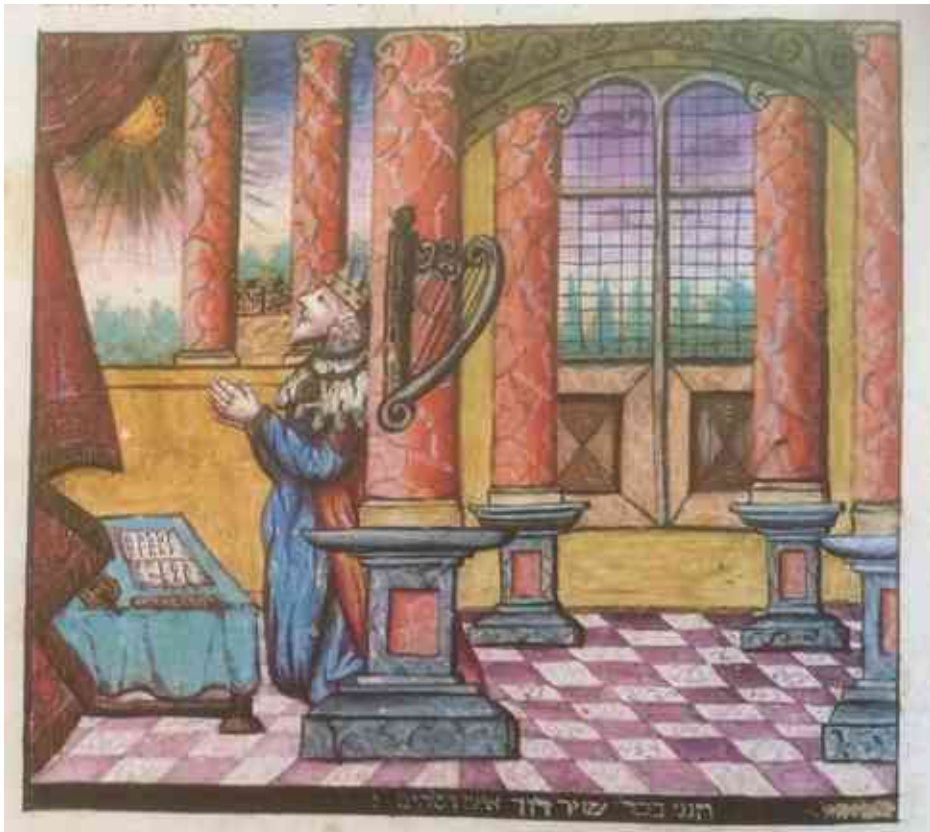
בשיר וקול תודה נברך לאלהינו
 על ארץ חמדה טובה שהנחיל לאבותינו
 ומזון וצדה השביע לנפשנו
 חסדו גבר עלינו ואמת ה'

רחם בחסדך על עמך צורנו
 על ציון משכן כבודך זבול בית תפארתנו
 ובן דוד עבדך יבא ויגאלנו
 רוח אפינו משיח ה'

יבנה המקדש עיר ציון תמלא
 ושם נשיר שיר חדש וברננה (שם) נעלה
 הרחמן הנקדש יתברך ויתעלה
 על כוס יין מלא כברכת ה'

בעיניכם, למי חשוב להודות בימים אלו: על האוכל שיש לנו, ובכלל? _____
 למי עוד הייתם רוצים להודות בימים אלו? _____
 על מה הייתם רוצים להודות לו / לה / להם? _____
 כתבו לו / לה / להם מכתב תודה:

בהגדת קופנהגן (שנכתבה ואוירה בידי האמן אורי פייבש בן יצחק סגל ויצאה לאור בשנת 1739 בקופנהגן) מופיע הציור הזה לצד ה"הלל".

א. האמן צייר כלי נגינה בציור זה, המשמשים רמז לזהותה של הדמות המצוירת. איזה כלי נגינה (אחד או יותר) זיהיתם בציור, ומיהי הדמות המצוירת?

ב. מה מסמלת בעיניכם דמות זו, וכיצד לדעתכם היא קשורה ל"הלל"?

נְרָצָה *

נרצה מלשון - רצון, עם חתימת הסדר אנו מקווים שדברינו היו לרצון.

(* בחלק מקהילות עדות המזרח לא מופיע "נרצה" כחלק מסמני הסדר.

איור משנת 1934, המתאר את "ירושלים הבנויה" ברוח התקופה: החלוצים, "היהודים החדשים" מפריחים את השממה; הספרייה הלאומית

חֶסֶל סְדוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ,
 כְּכֹל מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ.
 כְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ,
 כּוּ נִזְכֶּה לַעֲשׂוֹתוֹ.

זָךְ שׂוֹכֵן מְעוֹנָה,
 קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי מְנָה.
 בְּקִרְוֵב נִהַל נְטִיעֵי כֶּנֶה
 פְּדוּיִם לְעִיּוֹן בְּרִנָּה.

לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּירוּשָׁלַיִם.
 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים:
 לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּירוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה.

עכשיו, כשהגענו ל"נרצה", הגענו לסימונו של ליל הסדר.

בשני בלוני הדיבור למעלה, כתבו שתי שאלות שנתרו לכם בסופו של המסע:

בתוך שני בלוני הדיבור האמצעיים, כתבו שני דברים שהתחדשו לכם במהלך המסע:

ובשני בלוני הדיבור התחתונים, כתבו שני רעיונות או מנהגים שאתם רוצים לאמץ לחגיגת ליל הסדר שלכם:

משפחות רבות מסיימות את ליל הסדר בשירה: "בשנה הבאה בירושלים הבנויה":

כתבו איחול משלכם לסיימו של ליל הסדר (תוכלו להתייחס באיחול לעצמכם, למשפחה שלכם, לקהילה שלכם, לאזרחי המדינה, לעם ישראל, ולעולם כולו):

התבוננו בתמונה שבעמוד הקודם.

כיצד בחר לצייר ארווין זינגר את "ירושלים הבנויה"? מה מזכיר לכם הציור שלו? _____

מאיזו תקופה לדעתכם שאב את ההשראה לציור? (שימו לב לשנה שבה אייר את הציור)? _____

לאור תשובותיכם, הסבירו את משאלת הלב המסתתרת בציור זה: _____

ציירו את "ירושלים הבנויה" כפי שאתם מדמיינים אותה:

יחד גם בפסח

יחד גם בסדר - רעיונות והצעות לקראת ליל הסדר בקהילה

- ☆ קמחא דפסחא קהילתי - כל משפחה תורמת באנונימיות סכום כסף (לבחירתה) והקהילה תורמת את כל מה שנאסף לטובת נזקקים.
- ☆ מפיקים חוברת מתכונים ומנהגים מסורתיים לחג.
- ☆ אירועי זום משותפים: חברי הקהילה מספרים סיפורי החמצה \ חוויות ממכת הקורונה \ רגעי חירות.
- ☆ מכינים קערות סדר חגיגיות, מצרפים ברכה ומניחים ליד הדלת של אנשי הגיל השלישי \ מבודדים בקהילה.
- ☆ משחק אפיקומן קהילתי - משפחות מכינות אחת לשנייה חידת אפיקומן שמעבירים במעטפה לפני החג.
- ☆ כותבים ומוסיפים - סימן קהילתי חדש ייחודי או חוברת מלווה לליל הסדר עם טקסטים שכותבים חברי הקהילה.
- ☆ בימים שלפני החג - בוחרים מסורות ומנהגים משפחתיים מיוחדים של חברי הקהילה, ומשתפים כהשראה.
- ☆ בוחרים שיר מההגדה וכותבים לו מילים חדשות בהשראת ימי הקורונה בקהילה.
- ☆ יוצאים במבצע קטיף של עצי פרי מחצרות הבתים, ומחלקים למי שזקוק או רוצה.
- ☆ לפני כניסת החג, כל משפחה מצלמת את שולחן הסדר שלה. הצילומים יאספו לסרטון "הסדר שלנו".

יהיה בסדר בסדר - רעיונות והצעות לקראת ליל סדר משפחתי

- ☆ מבקשים מהסבים והסבתות להקליט את עצמם שרים ניגונים מסורתיים מתוך ההגדה.
- ☆ עושים סדר בזום בצהרי ערב החג / בערב החג עם כל המשפחה המורחבת, בדגש על שימור המסורות המשפחתיות הייחודיות.
- ☆ כל יום לומדים קטע מההגדה כהכנה לחג.

עושים סדר בסגר - רעיונות והצעות לליל הסדר בקהילה

- ☆ קובעים שעה לאחד מרגעי הסדר, כמו פתיחת הדלת לאלוהו או 'דיינו', בה כל השכנים יוצאים ושרים יחד.

חול המועד - רעיונות חגיגיים לקהילות

- ☆ אירועים משותפים - חברי הקהילה מספרים סיפורי החמצה \ חוויות ממכת הקורונה \ רגעי חירות
- ☆ ערב 'שקופיות': חברי הקהילה משתפים בתמונות וסיפורים מטיולים משפחתיים בארץ או בעולם.
- ☆ יוצאים לטייל: עורכים חידון צילומים קהילתי ממקומות ברחבי הארץ.
- ☆ ערב שירה: אוספים שירים אהובים ומחלקים את השירים בין המשפחות. כל משפחה פותחת מיקרופון לשיר שהיא מובילה. היתר - שרים בבית.
- ☆ תחרות יצירה בנושא משותף (בסגנון חנוך פיבן) - משתמשים בכל הפיזי'פקעס שנאספו בבית במהלך הכנת הבית לחג.
- ☆ ערב "תודה על הקושיה": ערב קהילתי בסגנון "סליחה על השאלה"
- תערוכה קהילתית משותפת בנושא האביב - צילומי פריחה בגינה, בסביבה הקרובה, בעניץ על אדן החלון (את התמונות מומלץ לפרסם בעמוד הפייסבוק \ האתר הקהילתי).

